

הדומה והשונה בעמדות ערבים ויהודים בנושאי יחסי חוץ

סנא כנאנה*

אוקטובר 2016

ממצאי מדד [מדיניות-החוץ הישראלית לשנת 2016](#) של מכון מיתונים, אשר נערך בסוף אוגוסט-תחילת ספטמבר 2016, מעידים על הבדלי תפיסה ניכרים בין היהודים והערבים בישראל ביחס לסוגיות הקשורות ליחסי חוץ. עם זאת, בחלק מהסוגיות שנבדקו בסקר יש הסכמות בין יהודים וערבים, שיכולות על-פניו להיתפס כמפתיעות.

אחד הפערים הבולטים בין הנשאלים היהודים והערבים בסקר נגע לתפיסתם לגבי מה קודם למה ומה יוביל למה: בעוד 65% מהנשאלים הערבים טענו שקידום תהליך השלום הישראלי-פלסטיני יסייע לקידום שיתוף פעולה בין ישראל למדינות ערב, 50% מהיהודים חשבו כי סדר הדברים הוא הפוך וכי קידום שיתוף הפעולה האזורי יסייע לקידום תהליך השלום. ניתן להסביר זאת בכך שרבים מהערבים בישראל חשים כי הבעיה הפלסטינית היא מרכז הסכסוך הישראלי-ערבי והסוגיה העומדת בבסיסו, ועל כן יש צורך לסיים את הכיבוש לפני שיווצרו קשרים משמעותיים בין ישראל לעולם הערבי. עבור החברה הערבית בישראל היחסים עם העולם הערבי מהווים מעין "קלף מיקוח" שיש לשמור בידי הצד הפלסטיני, על מנת שיוכל לטעון בפני מדינת ישראל כי הלגיטימציה שלה במזרח התיכון והאפשרות שלה לכונן קשרים ויחסי שלום עם מדינות ערב תלויה בהקמת מדינה פלסטינית.

פערים נוספים בין המגזרים שהתגלו בסקר היו: (1) הנשאלים הערבים מתנגדים באופן נחרץ הרבה יותר מהיהודים לקביעה ש"כל העולם נגדנו"; (2) רבים יותר בקרב הנשאלים הערבים, לעומת אלו היהודים, חושבים שמידת המעורבות של מערכת הביטחון הישראלית בסוגיות הקשורות ליחסי חוץ היא גבוהה מדי; (3) הנשאלים הערבים רואים בקידום תהליך השלום הישראלי-פלסטיני את הנושא החשוב ביותר בו צריכה להתמקד מדיניות-החוץ הישראלית, בשיעור גבוה הרבה יותר מהיהודים; (4) התועלות המרכזיות שהנשאלים הערבים מזיהים בחתימה על הסכם הפיוס עם תורכיה נוגעות לקידום התיירות מישראל לתורכיה ולסיוע תורכי לקידום יחסי ישראל והפלסטינים. לעומת זאת, הנשאלים היהודים הדגישו דווקא את שיתוף הפעולה הביטחוני בין המדינות ואת האפשרות לייצא גז טבעי מישראל לתורכיה; (5) הנשאלים הערבים אופטימיים יותר מהיהודים לגבי התועלת שבפרסום פרמטרים להסדר קבע ישראלי-פלסטיני על-ידי נשיא ארה"ב ברק אובמה, ופסימיים יותר לגבי היכולת של המנהיג הפלסטיני שיירש את אבו מאזן להיות פרטנר טוב יותר לשלום; (6) הנשאלים הערבים היו רוצים לראות איחוד אירופי חזק יותר, בעוד שהיהודים חצויים בנושא; (7) הנשאלים הערבים מאמינים שהתמריץ היעיל ביותר להגברת התמיכה הישראלית בתהליך השלום הוא האפשרות ליחסים נורמליים עם מדינות ערב. הנשאלים היהודים, לעומת זאת, העדיפו חבילת תמריצים הכוללת נרמול יחסים עם מדינות ערב, לצד ערבויות ביטחון אמריקאיות ושדרוג יחסים עם האיחוד האירופי.

* גב' סנא כנאנה היא חוקרת במיתונים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית. בימים אלו היא משלימה מחקר-ראיונות מקיף במסגרת המכון, שבחן את מעורבותם ואי-מעורבותם של הערבים בישראל בסוגיות הקשורות ליחסי חוץ.

לצד הפערים הללו, היו בסקר גם כמה הסכמות מסקרנות בין הנשאלים היהודים והערבים. כך למשל, שיעור כמעט זהה של יהודים (64%) וערבים (65%) הסכימו עם הדעה ש"הערבים בישראל צריכים למלא תפקיד מרכזי יותר בניסיונות לשפר את היחסים בין ישראל למדינות המזרח התיכון". עובדה זו יכולה אולי להפתיע את הציבור הישראלי-יהודי, במיוחד לאור רמת המעורבות הדלה כיום של הערבים בישראל בתחום זה. הממצאים מעידים כי בקרב החברה הערבית יש רצון עז למלא תפקיד מרכזי שאינו בא לידי ביטוי בפעילות המתנהלת בשטח. ההסכמה היהודית והערבית בסוגיה והפער בין הרצוי למצוי בסוגיה זו נובעים מהסתכלות שונה על מהות ואופי המעורבות של הערבים בתחום יחסי החוץ. בעוד בחברה היהודית יש ציפייה מסוימת שהערבים ישתלבו בשירות החוץ, יביעו נאמנות לאינטרסים של מדינת ישראל, וייצגו אותם, הרי לערבים יש הסתייגות מכך. הערבים בישראל רוצים להיות מעורבים בעיצוב מדיניות החוץ של ישראל, אך הם רוצים לעשות זאת מבלי לנטוש את נאמנותם לזהותם הלאומית.

מכאן נובע הפער הבולט בין הסכמת הערבים לצורך שלהם למלא תפקיד מרכזי יותר בשיפור היחסים עם מדינות המזרח התיכון לבין העובדה שהערבים דירגו את עצמם במקום נמוך בלבד בשאלה "איזה מבין הקהלים הבאים היית רוצה שיהיו יותר מעורבים מכפי שהם כיום בנושאים הקשורים למדיניות החוץ של ישראל?". רק 24% מהנשאלים הערבים דירגו עצמם במקום הראשון מבין ארבע הקבוצות שנבדקו (ערבים, נשים, חרדים ועולים חדשים), לעומת 28% מהנשאלים הערבים שדירגו את הערבים במקום האחרון. פער זה יכול להצביע על התחושות האמביוולנטיות של הערבים בישראל סביב זירת יחסי החוץ. על אף שרבים מהם רואים ערך רב במעורבות, בעיצוב ובהשפעה על מדיניות החוץ, הרצון והצורך לקחת חלק פעיל יותר בתחום מלווים בחשדנות וספקנות. רבים מהערבים בישראל מטילים ספק באם מעורבות גדולה יותר יש בה כדי להבטיח את ההשפעה המעשית שלהם בתחום, ותוהים האם יכולת השפעה שכזו מתיישבת עם האינטרסים של המיעוט הערבי בישראל.

הסקר העיד על מספר נקודות הסכמה נוספות בין הנשאלים היהודים והערבים: (1) הסכמה לגבי היותה של ישראל מעצמה אזורית; (2) מדדי שביעות רצון נמוכים ממעמד ישראל בעולם, מאופן התנהלות הממשלה בתחום מדיניות-החוץ, ומיכולתו של משרד החוץ למלא את ייעודו; (3) זיהוי רוסיה, גרמניה, ובריטניה כמדינות החשובות ביותר לישראל בעולם (לצד הבדל בדירוג מדינות אחרות במורד הרשימה, במיוחד בנוגע לירדן – שדורגה גבוה יותר אצל הערבים, ולמצרים – שדורגה גבוה יותר אצל היהודים); (4) הכרה בתלות בין מעמד ישראל בעולם לבין קידום תהליך השלום הישראלי-פלסטיני; (5) האמונה ששיתוף פעולה אזורי בין ישראל למדינות המזרח התיכון הוא אפשרי; (6) הצורך של ישראל להציע יוזמה מדינית משלה לקידום תהליך השלום.

בין אם ממצאים אלו יתקבלו בהפתעה או בהבנה על ידי החברה הערבית או היהודית בארץ, אין ספק שישנם הבדלים משמעותיים בעמדותיהם של היהודים והערבים בישראל בסוגיות הקשורות ליחסי חוץ. מאחורי ההבדלים המספריים שניכרים בממצאי הסקר, מסתתר פער תפיסתי גדול בין החברות לגבי אופי ומהות הפעילות הרצויה של הערבים בישראל בתחום יחסי החוץ.